

УДК 321

Є. О. ОТДЕЛЕНЦЕВ

**АКТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
В УМОВАХ НЕОЛІБЕРАЛЬНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Розглянуто деякі актуальні напрямки державного управління в умовах процесів глобалізації, що відбуваються у світовій політиці, економіці, демографії, культурі. Приділено увагу охороні природи, раціональному природокористуванню, природоохоронному законодавству, якості життя. Запропоновано визначити політичну глобалістику як наукову основу державного управління, а також створити систему політико-глобалістичної соціалізації як необхідної умови виховання громадян держави.

Ключові слова: державне управління, неоліберальна глобалізація, політико-глобалістичена соціалізація.

The article consider some current trends in public administration in the context of globalization processes that take place in world politics, economics, demography, culture. Attention is given to nature conservation, environmental management, environmental law, quality of life. It is proposed political globalism as the scientific basis of public administration. Proposes the creation of a system of political and globalistic socialization as a prerequisite for education of the citizens of the state

Key words: public administration, neoliberal globalization, political and globalistic socialization.

Провідне місце серед світових мегатенденцій посідає глобалізація. Відбувається процес планетарного поєднання усіх сфер людської діяльності, який охоплює виробництво, технологію, торгівлю, культуру, політичні і державні інститути. Цей процес є природним і його неможливо зупинити, незважаючи на зростаючий рух антиглобалістів. На планеті відбувається глобальна трансформація макросоціуму. Природа такої трансформації гетерогенна, тому вектори її спрямування неможливо визначити однозначно. Глобалізація є викликом щодо всіх без винятку держав і націй, економік і політик, культур і традицій [8, с. 480]. Оскільки основною характеристикою сучасності є глобалізація світових господарських зв'язків, неможливо залишити без уваги її вплив на державу і ефективність державного управління. Існують навіть припущення, що інститут держави (в розумінні національного суверенного утворення) чекає “скасування”, а його функції можуть бути передані єдиному глобальному уряду.

Але такі ідеї не є позитивними, оскільки можуть викликати і викликають практику неформального самоусунення від державного управління в

державних структурах, що може призвести до трагічних наслідків. Може мати місце лише трансформація ролі державного управління в умовах глобалізації [2, с. 3]. Таким чином виникає проблема модернізації та вдосконалення державного управління в умовах такої трансформації, яка досліджується в даній статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що під впливом процесів глобалізації трансформується світовий гео економічний простір. У другій половині двадцятого століття світовий порядок забезпечувався з позицій сили, але після розпаду світової соціалістичної системи посилилися процеси неоліберальної глобалізації. Зросла нерівність між країнами “золотого мільярда” і решти людства, між центром і периферією, Заходом і Сходом, збільшився розрив у рівні розвитку економіки і якості життя. Ці процеси науково обґрунтовані та висвітлені у роботі Дергачова [1]. Дослідження сучасних геополітичних трансформацій у світі потребують застосування нових наукових концепцій, зокрема цивілізаційної парадигми стосовно глобалізації міжнародних відносин в усіх сферах і формування нового світового порядку. Такий підхід розвивається та застосовується в роботах Е. А. Коппель [3; 4]. Україна також піддається впливу факторів глобалізації, тому виникла необхідність застосування цих наукових підходів до вивчення специфіки глобалізаційних процесів стосовно України та розробки науково обґрунтованих рекомендацій для державного управління країною в умовах глобалізації. Відповідно до цивілізаційної парадигми Україна як країна, що перебуває на кордоні західної та східної цивілізацій, не зможе уникнути вибору, до якої цивілізації вона буде належати. При цьому Україна не тільки повинна зробити правильний вибір на користь високорозвиненого світового співтовариства і, зокрема, передових країн Європи, а й відповідати тим високим стандартам, які пред’являються цими передовими країнами. До таких стандартів, крім демократичних, відносяться також економічні, технологічні, екологічні. Упровадження таких стандартів у державну практику в умовах сучасної міжнародної політики становить головне завдання державного управління.

Мета статті – проаналізувати напрямки державного управління, які є найбільш актуальними з точки зору сучасних політологічних підходів, зокрема цивілізаційного та системного, та на яких повинні зосередитися державні структури для повноцінного інтегрування України в нове світове співтовариство. Розглядаються економічний, екологічний та ідеологічний аспекти державного управління, пропонується впровадження системи соціалізації, на основі ідей політичної глобалізації.

В умовах неоліберальної глобалізації основним чинником політичного впливу є якість життя. Навіть в умовах “силової” глобалізації другої половини ХХ ст., різниця в якості життя була чи не найважливішою причиною розпаду соціалістичної системи країн та краху комуністичної ідеології. Будучи чинником ідеологічного впливу, різниця в рівні життя, що зачіпає найважливіші людські потреби і інтереси, спричинила величезні соціальні перетворення та розпад найпотужнішої соціалістичної держави СРСР, яку не здатна була знищити вся

об'єднана військова машина капіталістичного світу. Це факт говорить про значущість західних цінностей, орієнтованих не тільки на патріотизм, а й на передову науку та високу культуру, невід'ємною частиною якої є дбайливе ставлення до навколишнього середовища. У сучасній міжнародній ситуації має місце стирання кордонів між державами для міграції населення за професійною ознакою, а також для транснаціонального корпоративного впливу [7, с. 461]. За цих умов якість життя та екологічний стан стає важливим фактором для залучення, або навпаки, відторгнення як грошових капіталів, так і “мізків”, що визначає економічне становище країни, і отже, місце в рейтингу рівня життя, який в умовах неоліберальної глобалізації визначає рейтинг політичний.

У світі, що глобалізується, настає час розподілу діяльності, якою буде зайнята та чи інша країна майбутнього світового співтовариства [4]. На сучасному історичному етапі Україна не належить до країн, яка представляє цінність стосовно високих технологій, але має переваги в порівнянні з багатьма країнами по відношенню до природних умов, які є основою для сільського та лісового господарства. Значущість цього факту зростає з урахуванням загострення світової продовольчої кризи та зниження якості продуктів харчування, і в цьому сенсі питання правильного природокористування набуває політичного характеру. Продовольство є чи не єдиним конкурентоспроможним товаром України, яка не має високих технологій, багатих родовищ корисних копалин та не може надавати будь-яких послуг світового рівня у сфері науки, освіти, відпочинку. Тому охорона і дбайливе використання чорноземів є найважливішим завданням на Україні. Тому необхідно посилити державний контроль за використанням чорноземів вітчизняним приватним та інземним бізнесом, здійснювати державне управління природокористуванням в Україні.

Екологічні закони та вимоги, сформульовані наукою, повинні знайти юридичне оформлення у вигляді законів, обов'язкових для виконання, тільки в цьому випадку вони можуть бути втілені в життя [6, с. 560]. Тому діяльність щодо раціонального використання та охорони навколишнього середовища повинна контролюватися, регулюватися і направлятися за допомогою державою управління через систему природоохоронного законодавства. У зв'язку з цим має бути постійне вдосконалення природоохоронного законодавства відповідно до розвитку науки і техніки. Наприклад, з урахуванням того, що чорнозем є стратегічним ресурсом Україні, необхідно законодавчо заборонити вирощування сільськогосподарських культур, що виснажують чорнозем, зокрема, ріпаку. Більшої актуальності набуває також попередження та запобігання лобювання приватним бізнесом (як національним, так і іноземним) законів, що завдають шкоди навколишньому середовищу.

Глобальні проблеми – це загальнолюдські проблеми, які зачіпають корінні інтереси всієї цивілізації, кожної людини. Вирішити проблеми збереження навколишнього середовища тільки на рівні окремих країн у принципі неможливо, оскільки природний комплекс кожної країни нерозривно

пов'язаний із природним комплексом сусідніх країн. У зв'язку з підвищенням уваги до дотримання прав людини виникає аспект цієї проблеми, пов'язаний з правом кожної людини підтримувати життєдіяльність на певному якісному рівні. З боку країн, де права людини дотримуються належним чином і де є високий рівень національної самосвідомості, можуть висуватися і вже висуваються ініціативи міжнародно-правового характеру щодо компенсації шкоди якості життя, нанесеної несприятливою екологічною обстановкою в інших країнах, що призведе до значних фінансових санкцій проти країн, що погіршують екологію. Важке економічне становище України вимагає всіляко уникати подібних і чим далі, тим більш ймовірних претензій з боку економічно і екологічно благополучних країн Європи, що знаходяться в територіальній близькості. Відповідно до високого рівня життя в цих країнах, розміри санкцій можуть бути дуже великими для України. Це говорить про необхідність посилення державного контролю у природоохоронній сфері.

Згідно із системним підходом Т. Парсонса, суспільство як система є взаємодію чотирьох підсистем, які перебувають у відносинах взаємозалежності і взаємообміну: економічної, політичної, соціальної і духовної. Кожна з підсистем виконує певні функції, реагує на вимоги, які надходять зсередини або ззовні, а разом вони забезпечують життєдіяльність суспільства в цілому. Так, за реалізацію потреб людей у споживчих товарах "відповідає" економічна підсистема. Визначення колективних цілей, мобілізація ресурсів на їх досягнення, прийняття рішень складають функції політичної підсистеми. Соціальна підсистема забезпечує підтримку усталеного способу життя, передає новим членам суспільства норми, правила і цінності, які стають важливими факторами мотивації їхньої поведінки. Нарешті, інтеграцію суспільства, встановлення і збереження зв'язків солідарності між її елементами здійснює духовна підсистема [5, с. 165]. В умовах наростання глобальних проблем та необхідності їх вирішення кожною країною потрібне вдосконалення та модернізація насамперед духовної підсистеми, яка є формувачем соціально-політичної свідомості та мотивації для людей – головних виконавців будь-якої соціальної, економічної та політичної дії. В якості важливої складової духовної підсистеми може виступити політична глобалістика як складова глобалістики взагалі.

Глобалістика спрямована на виявлення різних аспектів, сутності, тенденцій і причин процесів глобалізації, глобальних проблем, які є її наслідками, на пошук шляхів закріплення позитивних і подолання негативних для людини та біосфери наслідків цих процесів, а також практичну діяльність щодо їх реалізації в політичній, економічній та соціальній сферах як на рівні окремих держав, так і в міжнародному масштабі. Глобалістика має міждисциплінарний характер, аналізує різні аспекти глобалізації, визначає власне бачення шляхів рішення глобальних проблем, розглядаючи їх як окремо одну від одної, так і в якості цілісної системи. Це міждисциплінарна сукупність наукових, філософських, культурологічних і прикладних досліджень; політологічних, соціологічних, культурологічних і соціально-

філософських теоретичних підходів, які формуються відповідно до глобалізму як принципу, як ідеології світу, що глобалізується. Принцип глобалізму вимагає структурно-цілісного погляду на систему соціальних взаємозв'язків людини, природи та суспільства; розуміння стану цієї системи як перманентно кризового, оскільки в межах поля, що досліджується, опиняються всі напруженості та конфлікти, притаманні для існування людини; розробки проблематики управлінського оволодіння кризовим розвитком, насамперед державного управління.

Сферою людської діяльності, яка визначає будь-який розвиток суспільства, є політика суспільства, його політична система. Політична глобалістика є одним з головних напрямків сучасної політичної науки, що досліджує закономірності функціонування і розвитку політичної сфери та політичного життя глобального суспільства в контексті виборювання, утримання контролю, реалізації та функціонування політичної влади на глобальному, цивілізаційно-територіальному, державно-національному, регіональному і локальному рівнях управління. Політична глобалістика є напрям у сучасній глобалістиці, що досліджує політичні аспекти процесу глобалізації, визначає політичні шляхи вирішення глобальних проблем та її наслідків по відношенню до конкретних країн, дослідження вияву глобальних проблем у конкретних регіонах та їх впливу на розвиток політичної ситуації в цих регіонах.

Завданнями політичної глобалістики є такі:

- порівняльний аналіз політичних стратегій міжцивілізаційних відносин;
- порівняльний аналіз основних соціокультурних цінностей світових цивілізацій, що визначають цінності виміри політичного діалогу в глобальному світі, становлення “нового універсалізму” шляхом осягнення різноманіття планетарного буття;

- обґрунтування нової концепції гуманітарного консенсусу як процесу узгодження цінностей різних цивілізацій;

- дослідження можливих деформацій розвитку в процесі глобалізації (масова культура, антицінності, нееквівалентний характер інформаційного обміну) [3].

Таке широке науково-дисциплінарне охоплення та напрямок досліджень політичної глобалістики робить її необхідною науковою базою для державного управління, зокрема Україною як державою, що розташована на кордоні західної та східної цивілізацій та піддається їх економічному, політичному, демографічному та духовному впливу.

Однак як би не була досконала та чи інша наука, вона марна без практичного застосування. У разі природничих чи технічних наук їх застосування обмежується локальними промисловими, аграрними, науковими об'єктами й обмеженим колом фахівців. У випадку гуманітарних наук та зокрема політичної глобалістики сфера застосування розширюється цілими соціальними верствами. Але, як показала світова практика, силовими методами домогтися прийняття політичних цілей і цінностей неможливо. Це

стосується також і ідей політичної глобалістики, яким протистоїть міжнародний рух антиглобалістів. Потрібен новий метод, який полягає в забезпеченні добровільного прийняття людьми цілей держави з урахуванням глобалізації. Це виявляється можливим у тому випадку, якщо державна політична система здатна створювати і підтримувати віру індивідів у свою легітимність і справедливість. Домогтися підтримки громадян політична система може шляхом формування позитивної психологічної установки на добровільність прийняття норм, цінностей, культури або, іншими словами, шляхом здійснення процесу соціалізації. Збереження або підтримка будь-якої моделі політичної системи здійснюється під впливом функції політичної соціалізації допомогою агентів соціалізації. Соціалізація являє собою процес засвоєння індивідом певної системи знань, норм і цінностей, що дозволяють йому функціонувати в якості повноправного члена суспільства. Політична соціалізація являє собою процес придбання політичних знань, вірувань, почуттів, цінностей, притаманних тому суспільству, в якому живе людина. У разі політико-глобалістичної соціалізації індивід має засвоїти ідеї політичної глобалістики. Велику роль тут відіграє інтелектуальний розвиток і ступінь освіти [5, с. 173].

Глобалізація є загальною світовою тенденцією, від якої не може ухилитися жодна країна. Питання стоїть не в тому, увійде чи ні та чи інша країна в єдину міжнародну систему держав, а в тому, яке місце вона займе в цій системі, ближче до центру, з високим рівнем та якістю життя або залишиться на задвірках Єдиної Світової Цивілізації, з усіма проблемами, що випливають з такого становища. Місце, яке займе Україна в глобальній системі держав, цілком залежить від якості державного управління, його напрямів і ідеології. Основними напрямками державного управління повинні стати охорона природи, раціональне природокористування як основа економіки України на даному етапі, впровадження ідей і принципів політичної глобалістики в практику державного управління, а також створення системи політико-глобалістичної соціалізації населення України. У зв'язку з тим, що основою високорозвиненої держави є насамперед політично свідомі громадяни, особливе значення має створення системи політико-глобалістичної соціалізації.

Узагальнивши теоретичну базу стосовно основних факторів глобалізації та підходів до їх дослідження, в подальших розробках доцільно буде детальніше зупинитись на можливих шляхах реформування та вдосконалення державного управління в умовах глобалізації та дослідити можливості застосування нових парадигм та підходів в цій галузі.

Література:

1. *Дергачов В. А.* Глобалістика / В. А. Дергачов. – М. : ЮНИТИДАНА, 2005. – 303 с. – Режим доступу : <http://dergachev.ru/book-6/2.html>
2. *Дробот Е. В.* Актуальные проблемы государственного управления в

XXI веке: трансформация роли государства в условиях глобализации : научно-исследовательская работа / Е. В. Дробот. – Выборг : “Северо-западная академия государственной службы”. – 2007. – 52 с.

3. *Коппель Е. А.* Глобалістика як нова інтегральна наука про сучасний світ / Е. А. Коппель. – Режим доступу : <http://helen-koppel.narod.ru/030.htm>

4. *Коппель О. А.* Цивілізаційна парадигма формування нового світового порядку в умовах глобалізації / О. А. Коппель. – Режим доступу : <http://helen-koppel.narod.ru/017.htm>

5. *Мухаев Р. Т.* Политология: учеб. для студентов вузов. – 3-е изд., перераб. и доп. / Р. Т. Мухаев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 495 с.

6. *Одум Ю.* Основы экологии / Ю. Одум. – М. : Мир, 1975. – 741 с.

7. Политология : [учеб. пособ.] / под ред. А. С. Тугаева, А. Е. Хренова. – СПб. : Питер, 2005. – 560 с.

8. Політологія : Академічний курс : підруч. [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / [М. І. Панов, Л. М. Герасіна, В. С. Журавський та ін.]. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : ВД “Ін Юре”, 2006. – 520 с.

Надійшла до редколегії 26.08.2011 р.